

veya ma'tûha velisi tarafından izin verilince bunlar izin altına giren hususlarda bâliğ kişi hükmünde olurlar ve kendilerinin yapması câiz olan şeyler için birine vekâlet verebilirler. Mezun köle de Hanefîler'e göre vekâlet yoluyla efendisi adına değil izin sayesinde sahip olduğu ehliyetle tıpkı mükâtebe akdinden sonra olduğu gibi kendi adına tasarrufta bulunur (İbn Âbidîn, VI, 155).

İzin kapsamına vekâlet verme, rehin alma ve verme, âriyet, selem ve mudârebe akidleri yapma, borç ikrarında bulunma gibi ticaret kabilinden ve ticaretin gereklerinden olan bütün hukukî işlem türleri girer; ticaretin gerekleri dışında kalan hususlarda ise yetkili değildir. Bu bakımdan borç vermesi, hibede bulunması veya kefil olması câiz görülmemiştir. Mâlikî ekolünde, izinli kölenin ticaret kapsamındaki her tasarrufu yapabileceği ve vekil konumunda olduğu benimsenmekle birlikte hibe, sadaka ve rtk gibi tasarrufları ancak efendisinin özel izniyle yapabileceği belirtilmiştir.

Mezunun gabn-i yesîr ile yaptığı alışverişlerin sahih olduğunda görüş birliği bulunmakla birlikte gabn-i fâhişle yapacağı akidlerin hükmü tartışmalıdır. Ebû Hanîfe gabn-i fâhişle alım satımı da mutlak alım satım kapsamına, dolayısıyla ticaret izni kapsamına dahil gördüğü için mezunun gabn-i fâhişle alım satım yapabileceğini kabul etmiştir. Gabn-i fâhişle alım satım yapma konusunda mezun ile vekil arasında fark gözetken Ebû Hanîfe'ye göre mezunun gabn-i fâhişle satması veya satın alması câizken vekilin satması veya satın alması câiz değildir. Çünkü vekilin gabn-i fâhişle satın alması hususu, esasen kendisi için aldığı halde gabn-i fâhiş ortaya çıkınca müvekkili için satın aldığı söyleyebileceğinden suistimale açık bir konudur. Mezun, kendisi için almaya mâlik olmayıp izin verene rücu hakkı bulunmadığı için onun açısından alım ve satım birbirine eşittir ve böyle bir töhmet söz konusu olmaz. Ebû Yûsuf ve Muhammed'e göre ise çocuk gabn-i fâhişle akid yapma hak ve yetkisine sahip değildir. Çünkü böyle bir akid teberru hükmündedir, çocuk ise teberrua ehil değildir (Kâsânî, VII, 194-198). Mezunun tasarrufları sebebiyle gerek veli veya efendinin gerekse mezunla ticarî ilişkide bulunan kişilerin mağduriyetinin önlenmesi için doktrinde gündeme gelen önlemlerden biri de kölenin rakabesi tutarını aşan borçlanmalardan bizzat kendisinin sorumlu tutulmasıdır (Abdullah b.

Mahmûd el-Mevsîlî, II, 101; İbn Âbidîn, VI, 155).

Sona Ermesi. Ticaret iznini geçersiz hale getirecek sebepler şu şekilde sıralanır: 1. Yeniden hacir altına alma. Bu hacrin sahih olabilmesi için taraflarca, özellikle de çarşı esnafı tarafından bilinmesi gerekir. Mâlikî ekolündeki hâkim görüşü, yeniden hacretmenin kamu otoritesinin bilgisi dahilinde olması gerektiği yönündedir (Karâfî, *ez-Zâhire*, V, 318; İbn Cüzey, s. 318). 2. Efendinin köleyi satması. 3. Ölüm. Efendinin ölümüyle köle, baba veya vasînin ölümüyle çocuk yeniden kısırlı hale gelir. Ancak hâkim kararıyla mezun olan kişi hâkimin ölmesiyle kısırlı hale gelmez. 4. Efendinin veya kölenin delirmesi durumunda da köle yeniden kısırlılık durumuna döner. 5. Kölenin veya efendinin irtidat ederek düşman ülkesine iltica etmesi. 6. Kölenin kaçması. Hanefîler kölenin kaçmasının izni iptal edeceğini, Şâfiî ve Hanbelîler ise kölenin kaçmakla azledilmiş olmayacağını ifade ederler.

BİBLİYOGRAFYA :

et-Ta'rîfât, "İzn" md.; Tehânevî, *Keşşâf*, I, 93; İbnü'l-Cellâb, *et-Tefrî'* (nşr. Hüseyin b. Sâlim ed-Dehmânî), Beyrut 1408/1988, II, 200; Ebû Ca'fer et-Tûsî, *en-Nihâye fî mücerredî'l-fıkhi ve'l-fetâvâ*, Beyrut 1400/1980, s. 311; Şîrâzî, *el-Mühezzebe*, Kahire 1976, I, 511-512; Serahsî, *el-Mebstû*, XXV, 2; XXX, 139-140; Neseî, *Tilbetü't-talebe* (nşr. Hâlid Abdürrahman el-Ak), Beyrut 1416/1995, s. 325-326; Kâsânî, *Bedâ'î'*, VII, 191-207; Şehâbeddin ez-Zencânî, *Tahrîcü'l-furû'* 'ale'l-üşûl' (nşr. M. Edîb Sâlih), Beyrut 1402/1982, s. 239-243, 333-335; İbn Kudâme, *el-Muğnî* (nşr. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî - Abdülfettâh M. el-Hulvî), Kahire 1989, VI, 347-352; VII, 193-194; İzzeddin İbn Abdüsselâm, *Kavâ'idü'l-ahkâm*, Beyrut, ts., (Dârü'l-kütübü'l-ilmîyye), II, 69, 73-74, 111-113; Abdullah b. Mahmûd el-Mevsîlî, *el-İhtîyâr*, Beyrut 1395/1975, II, 100-104; Karâfî, *el-Furûk*, Kahire 1347, I, 195-196; a.mlf., *ez-Zâhire* (nşr. Muhammed Bû Hubze), Beyrut 1994, V, 308-320; Beyzâvî, *el-Gâyetü'l-kuşvâ* (nşr. Ali Muhayyiddin el-Karadâğî), Kahire 1980-82, I, 458-459, 530; II, 631; İbn Cüzey, *Kavâninü'l-ahkâmî's-şer'iyye*, Beyrut 1979, s. 317-318; İbn Kayyim el-Cevziyye, *İ'lâmü'l-muvakkı'ât* (nşr. Tâhâ Abdürraûf Sa'd), Beyrut 1973, I, 332; Molla Hüsrev, *Dürrü'l-hükkâm*, İstanbul 1308, II, 276-281; Abdurrahman Şeyhizâde, *Mecma'u'l-enhur*, İstanbul 1309, II, 445-455; Şevkânî, *es-Seylül-cerrâr* (nşr. Mahmûd İbrâhîm Zâyed), Beyrut 1405/1985, III, 130-135; İbn Âbidîn, *Reddül-muhtâr* (Kahire), VI, 154-177; *Mecelle*, md. 67, 942, 966-978; Ali Haydar, *Dürrü'l-hükkâm*, İstanbul 1330, III, 6-8, 36-69; M. Abdürrahîm b. M. Ali Sultânî-ulemâ, *Ahkâmü izn'l-insân f'l-fıkhi'l-İslâmî*, Dimaşk 1416/1996, I-II, tüz.yer.; Y. Linant de Bellefonds, "İdhn", *El'* (İng.), III, 1016-1017; "İzn", *Mu.F.*, IV, 221-246; "İzn", *Mu.F.*, II, 376-393; Seyyid Mustafa Muhakkık Dâmâd, "İzn", *DMB*, VII, 391-395.

H. YUNUS APAYDIN

□ **TASAVVUF.** Tasavvuf literatüründe izin "bir velînin Allah'ın ve Peygamber'in izniyle konuşması, hareket etmesi" veya "bir müridin önemli bir iş yapacağı zaman müşhidinden izin alması" anlamında kullanılır. Tasavvufta Allah'tan ve Peygamber'den keşif ve ilham yoluyla izin alındığına inanılır ve bu anlamdaki izne büyük önem verilir. Ebû Nasr es-Serrâc sûfilerin, mallarını Allah'tan aldıkları izinle harcadıklarını veya harcamayıp elde ettüklerini, izinle hareket etmeyen sûfilerin kemal mertebesine varamadıklarını belirtir (*el-Lüma'*, s. 523). Bir kimse'nin ikamet ettiği yere izinsiz girilemeyeceğini belirten Gazzâlî'ye göre (*İhyâ'*, II, 193) kalbine Allah'ın en özel sıfatı olan ilim tevdi edilmiş bulunan âlim ilâhî hazinedeki en değerli cevherin hazinedarı olup Allah adına ihtiyaç sahipleri için bunu harcamak konusunda izinlidir (*a.g.e.*, I, 20). Abdülkâdir-i Geylânî, insanın ancak Allah izin verirse nefsinin istediği bir şeye yöneleceğini, aksi takdirde günaha gireceğini söyler (*Fütûhu'l-gayb*, s. 87). Burada izin ilhamla aynı anlamda kullanılmıştır. Ebû'l-Hasan eş-Şâzelî, *Hizbül-ba'ır* adlı dua risâlesini tanıtırken eserin her harfini Allah ve Resulü'nün izniyle yazdığını belirtir (İsmail Hakkı Bursevî, IV, 258). Mutasavvıflar özellikle tarikat şeyhlerinin sözlerinin, eserlerinin, düzenledikleri duaların Allah'tan izin ve onay alındıktan sonra yazıldığına ve söylendiğine inanırlar. Muhyiddin İbnü'l-Arabî, *Fuşûşü'l-hikem*'in önsözünde (I, 47) bu eseri rüyada gördüğü Hz. Peygamber'in emriyle yazdığını söylemiştir. Aynı sûfi, Allah'ın takdiri ettiği bir şeyin vakti gelince O'nun izniyle vücut bulduğunu belirtir ve varlık âlemindeki her olayı ve nesneyi Hakk'ın iznine bağlar; "Hiçbir nefis Allah'ın izni olmadan ölmez" (Âl-i İmrân 3/145) meâlindeki âyeti bu yönde açıklar. Ona göre bir velî Allah'tan aldığı izinle hareket edebilir, konuşabilir. Bununla birlikte onun bu izne göre hareket etmemesi günah değildir. Çünkü izin bir ruhsattır, mubah olan hususlarda bahis konusudur; yapılması için izin verilen bir şeyi yapmayan günaha girmez (Şa'rânî, *el-Yevâkîf*, II, 95). Bununla beraber tasavvufta izin çok defa edep ve ahlâk bakımından emir telakki edilmiş, Allah ve Resulü'nün izniyle konuştuğunu ve yazdıklarını ileri süren birçok kişinin sözleri ve yazdıkları mutlak doğrular sayılmıştır.

Tasavvufî hayatta, özellikle tarikatlarda müşhidinden izin alarak hareket etmek, ko-

nuşmak önemli bir kuraldır. Tekke teşkilâtının başlıca esaslarını ortaya koyan Ebû Saîd-i Ebû'l-Hayr tekkeden ayrılanların şeyhten izin almaları gerektiğini belirtir (Muhammed b. Münevver, s. 231). Süfîler sadece şeyhin değil ebeveynin, bilhassa annenin iznini ve rızasını almadan sefere çıkmanın, hatta hacca gitmenin uygun olmadığını söylemişlerdir. Kaynaklarda, annesinden izin almadan hac için yola çıkan bazı dervişlerin yolda kararlarını değiştirip geri döndükleri belirtilmektedir. Bâharzî, ana baba ve şeyhten izin almadan çıkılan seferlerin huzurlu ve bereketli geçmeyeceğine işaret eder (*Evrâdü'l-aḥbâb*, s. 159).

Bir şeyhin gözetiminde terbiye gören, seyrü sülûkünü tamamlayıp irşad ehliyetini kazanan bir mürid şeyhinin izni olmadan irşad faaliyetine giripemez; müridin bunun için şeyhinden izin aldığını gösteren bir belgeye sahip olması lâzımdır. Bu belgeye "icâzetnâme", "hilâfetnâme" ve "izinnâme" gibi isimler verilir. Bu izin sözlü de olabilir. Kendisine izin verilen kimseye "me'zûn" denir. "El alma" ve "inâbe alma" gibi bazan izin alma tabiri de tarikata girme ve bir şeyhe intisap etme anlamına gelir. Tarikatlarda izin yerine destur kelimesi de kullanılır. Mürid, bir söz söyleyeceği veya bir iş yapacağı zaman meclisteki yetkili kişiden destur ister. İzin tekkede disiplin sağlamanın en etkili aracıdır. Bir Mevlevî hücreğine varan kişi kapıda durup "destur!" diye seslenir ve içeriden "hû!" sesi gelmeden hücreye giremez. Abdurrahman es-Sekkâf Bâ Alevî gibi her müridini Hz. Peygamber'in izniyle tarikata aldığını söyleyen şeyhler de vardır (Nebhânî, II, 67).

BİBLİYOGRAFYA :

Tirmizî, "Tefsîr", 15/6; Serrâc, *el-Lüma'*, Kahire 1966, s. 523; Gazzâlî, *İhyâ'*, Kahire 1939, I, 20; II, 193; Abdülkâdir-i Geylânî, *el-Ğunye li-tâlibi tarîkı'l-haḥḥ*, Beyrut 1288, I, 17; a.mlf., *Fütûḥu'l-ğayb*, Şam 1986, s. 87; İbnü'l-Arabî, *Fuṣûṣ* (Affî), I, 47; Ebû'l-Mefâhir Yahyâ el-Bâharzî, *Evrâdü'l-aḥbâb ve fuṣûṣu'l-âdâb* (nşr. İrec Efşâr), Tahran 1358 hş., s. 159; Muhammed b. Münevver, *Esrârü't-tevhîd*, Tahran 1348, s. 231; Lâmiî, *Nefehât Tercümesi*, s. 245, 283; Şa'rânî, *eṭ-Ṭabakât*, II, 88; a.mlf., *el-Yevâkit ve'l-cevâhir*, Kahire 1305, II, 95; *Külliyyât-ı Hazret-i Hüdâî* (nşr. Mehmed Gülşen), İstanbul 1338-40, s. 23; Ankaravî, *Minhâcü'l-fukarâ*, İstanbul 1250, s. 79; İsmâil Hakkı Bursevî, *Rûḥu'l-beyân*, İstanbul 1306, IV, 258; Nebhânî, *Keṛâmâtü'l-evliyâ*, II, 67; Abdülbâkî Gölpinarlı, *Mevlevî Âdâb ve Erkânı*, İstanbul 1963, s. 16-22; a.mlf., *Tasavvuf-tan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri*, İstanbul 1977, s. 92-93; *el-Mu'cemü'l-ş-şûfî*, s. 60.

SÜLEYMAN ULUDAĞ

İZLÂDİ

Osmanlı döneminde
Bulgaristan'da bir kaza merkezi.

Bugün Orta Bulgaristan'da ufak bir kasaba olup Zlatitsa adıyla anılır. 1370-1878 yılları arasındaki Osmanlı hâkimiyeti sırasında hemen tamamıyla müslüman nüfuslu küçük bir yerleşim birimi ve Niğbolu sancağında on beş köye sahip bir kaza merkezi durumundaydı. İzîlâdî, Bizans-Slav Ortaçağı'nda zaman zaman yanlış olarak belirtildiği gibi yerleşim yerinin değil bir kır bölgesinin adıydı. Burası, 1443'te Kral Vladislav ile János Hunyadi kumandasındaki Haçlı ordularının Osmanlılar'a karşı harekâtı esnasında onların işgali altına girmesi, Haçlı orduları ile bizzat II. Murad'ın kumanda ettiği Osmanlı ordusu arasında el değiştirmesi ve sonunda hristiyan ordularının geri çekilmesi hadiseleri dolayısıyla ayrı bir şöret kazandı. Osmanlı kroniklerinde İzîlâdî Derbendi olarak geçen bu mevkide yapılan savaşta II. Murad'ın kuvvetleri bozguna uğrayarak geri çekilmiş, Haçlı kuvvetleri bu derbendi aşp Filibe ovasına inmiş, burada da Osmanlı direnişini kırmış, ancak şiddetli kış şartları yüzünden geri dönmüştü.

Kasaba doğu - batı istikametinde 35 km. boyunda, 8 km. enindeki bir ova üzerinde yer almaktadır. Zlatitsa havzası denilen bu kesim deniz seviyesinden 750 m. yükseklikte, etrafı ormanlık dağlarla çevrili bulunmaktadır. Antikçağ'dan itibaren Ortaçağ boyunca Trakya ovalarından Sofya, Belgrad gibi Balkan içlerine kadar uzanan iki dağ yolundan biri bu vadiden geçmekteydi. Kasabanın Bulgarca ismi olan Zlato ise (altın) Ortaçağ'da Topolnica nehiyle onun güneyindeki dağlık bölgede bulunan altın madenine dayanır. Kasabanın bulunduğu vadinin iskânı geç Antikçağ'a kadar iner. Bugün kasabanın dışında yer alan büyük Pirdop Bazilikası harabeleri ve Tsârkvişte (eski adı Kiliseköy) köyünün hristiyan kilisesi bu izleri göstermekteyse de burası hakkında Ortaçağ Bulgar dönemine ait hemen hemen hiç bilgi bulunmamaktadır. Yalnız XII. yüzyıl sonlarına ait bir Slav dinî yazması olan Pirdopskija Apostol uzun süre Protopapintsi köyündeki (sonra Pirdop) kilisede korundu.

Mahallî an'aneye göre Duşantsi bu vadedeki en eski yerleşim yeridir. Arkeologlar, II. Dünya Savaşı'ndan önce burada bir Ortaçağ kalesinin harabeleriyle iki kilise buldular. Pirdop'un güneybatısında İzîlâ-

di ovasının güney eteğinde küçük Topolnica ırmağı üzerinde, Golemoto (Büyük) Kale ve Malkoto (Küçük) Kale adlarında Osmanlı öncesi döneme ait mahallî idare merkezi olduğu anlaşılan iki Ortaçağ kale harabesi vardır. Osmanlılar, stratejik açıdan önemli olan bu bölgeyi Filibe'nin muhtemel fetih tarihi olan 771 sonlarıyla (1370 başları) Sofya'nın zaptedildiği 787 (1385) yılları arasında ele geçirmiş olmalıdır.

Osmanlı döneminde İzîlâdî ve idarî bölgesinin (kaza) geçirdiği en önemli değişiklik, esas olarak hristiyan Bulgarlar'la meskûn iken müslümanların iskân sahası haline gelişidir. İzîlâdî hakkında veriler ihtiva eden ve Sofya'da Millî Kütüphane'de bulunan günümüze gelebilmiş en eski Osmanlı tahrir defteri 884 (1479) tarihli. Bu tahrirden anlaşıldığına göre İzîlâdî nahiyesi Lofça (Lovec) kazasının bir parçası olup Balkan dağlarının kuzeyine kadar uzanmakta, burada hepsi de Slavca isimler taşıyan, tamamıyla hristiyanların oturduğu dokuz köy bulunmaktaydı. Bunlar hem eski hem de büyük köylerdi. Ayrıca nahiyede müslüman nüfusa sahip Türkçe ad taşıyan üç küçük köy daha vardı. Bu köyler Paşayığit obası, Kalanlar ve Karlı obasıydı. XVI. yüzyıldan itibaren Paşayığit, İzîlâdî olarak bilinmeye başlandı. Daha sonraki tahrirler bu yerleşim birimi için her iki ismi de vermektedir. Burada Türk iskânı başlamadan önce Proslav denilen, 884 (1479) ve 890 (1485) tahrirlerinde de adı geçen eski bir yerleşim biriminin olduğu anlaşılmaktadır. Bir dinî eğitici yazma (*Pirdopski Damaskin*, yazılış tarihi 1698) kenarındaki nota göre ise "Baş Hit" (Paşa Yiğit), Türk kuvvetlerinin kumandanı olarak mahallî kuvvetlerle giriştiği mücadelede hayatını kaybetmiş ve defnedildiği yer civarında daha sonra İzîlâdî şehri gelişmişti. Bu rivayete uygun olarak Bulgar tarihçisi Petar Mutaftchiev 1930'larda, 978'den (1571) kalma, üzerinde Osmanlıca kitâbesi olan ve Paşa Yiğit'e ait olduğu sanılan büyük bir taş külesi gördüğünü belirtmektedir. 1479'da bu yöredeki nüfusun ancak % 11'i müslümandı. Çoğunluğu göçebelerden oluşan yeni unsurlar bölgede bazı rahatsızlıklara yol açtı. Sofya'da Millî Kütüphane'de bulunan *Tahrir Defteri*'ne göre (nr. N.K. 12/9) 1485'ten itibaren yöredeki müslüman hâne sayısı altmış ikiden seksen yediye çıkarak bir artış gösterirken hristiyan hâne sayısı 489'dan 447'ye düşmekte, bunun başlıca sebebinin ise göçler olduğu anlaşılmaktadır. Burada yeni kurul-